

บทที่ 6 เปรียบเทียบภาษาถิ่น 4 ถิ่น

จากการศึกษาภาษาไทยถิ่นกลาง ถิ่นเหนือ ถิ่นอีสานและถิ่นใต้ ในบทที่ 2-5 จะเห็นว่ามีความแตกต่างของภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นในเรื่องของระบบเสียง และการใช้คำศัพท์ ดังต่อไปนี้

6.1 ระบบเสียงภาษาไทยถิ่น 4 ถิ่น

6.1.1 จำนวนหน่วยเสียง

การเปรียบเทียบระบบเสียงของภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นประกอบด้วยจำนวนพยัญชนะต้น พยัญชนะท้าย พยัญชนะควบกล้ำ หน่วยเสียงสระเดี่ยว หน่วยเสียงสระประสม และหน่วยเสียงวรรณยุกต์ดังต่อไปนี้

ตารางแสดงจำนวนหน่วยเสียงภาษาไทยถิ่น 4 ถิ่น

ภาษาไทยถิ่น ระบบเสียง	ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
พยัญชนะต้น	21	20	20	20
ท้าย	9	9	9	9
ควบกล้ำ	11	10	-	9
สระเดี่ยว	18	18	18	18
ประสม	3	3	2	3
วรรณยุกต์	5	6	6	7

6.1.2 ตารางแสดงหน่วยเสียงพยัญชนะ

หน่วยเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายภาษาไทยถิ่นกลาง

ฐานกรณ์ ลักษณะการออกเสียง	ริมฝีปาก	ริมฝีปาก ล่างกับฟัน บน	ฟัน- ปุ่มเหงือก	เพดาน แข็ง	เพดาน อ่อน	ช่องเส้น เสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	?
พ่นลม	ph-		th-		kh-	
ก้อง	b-		d-			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c-		
พ่นลม				ch-		
เสียดแทรก		f-	s-			h-
นาสิก	m		n		ŋ	
ข้างลิ้น			l-			
รัว			r-			
กึ่งสระ	w			j		

หน่วยเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายภาษาไทยถิ่นเหนือ

ฐานกรณ์ ลักษณะการออกเสียง	วิมพิปาก	วิมพิปาก ต่างกับพิน มม	พิน - ปุ่มเหงือก	เพดาน แข็ง	เพดาน อ่อน	ช่องเส้น เสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	?
พ่นลม	ph-		th-		kh-	
ก้อง	b-		d-			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c-		
เสียดแทรก		f-	s-			h-
นาสิก	m		n	ɲ-	ŋ	
ข้างลิ้น			l-			
กึ่งสระ	w			j		

หน่วยเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายภาษาไทยถิ่นอีสาน

ฐานกรณ์ ลักษณะการออกเสียง	ริมฝีปาก	ริมฝีปาก ล่างกับฟัน บน	ฟัน - ปุ่มเหงือก	เพดาน แข็ง	เพดาน อ่อน	ช่องเส้น เสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	?
พ่นลม	ph-		th-		kh-	
ก้อง	b-		d-			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c-		
เสียดแทรก		f-	s-			h-
นาสิก	m		n	ɲ-	ŋ	
ข้างลิ้น			l-			
รัว	w			j		

หน่วยเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายภาษาไทยถิ่นใต้

ฐานกรณ์ ลักษณะการออกเสียง	ริมฝีปาก	ริมฝีปาก ต่างกับพื้น บน	พิน - ปุ่มเหงือก	เพดาน แข็ง	เพดาน อ่อน	ช่องเส้น เสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	?
พ่นลม	ph-		th-		kh-	
ก้อง	b-		d-			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c-		
พ่นลม				ch-		
เสียดแทรก		f-	s-			h-
นาสิก	m		n	ɲ-	-ŋ	
ข้างลิ้น			l-			
กึ่งสระ	w			j		

6.1.3 ตารางแสดงหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ

หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำภาษาไทยถิ่นกลาง

พยัญชนะตัวที่ 1 \ พยัญชนะตัวที่ 2	r	l	w
p	pr	pl	-
ph	phr	phl	-
t	tr	-	-
k	kr	kl	kw
kh	KHR	khL	khW

หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำภาษาไทยถิ่นเหนือ

พยัญชนะตัวที่ 1 \ พยัญชนะตัวที่ 2	w
t	tw
c	cw
k	kw
kh	khw
ʔ	ʔw
ɲ	ɲw
ŋ	ŋw
s	sw
l	lw
j	jw

หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำภาษาไทยถิ่นใต้

พยัญชนะตัวที่ 1 พยัญชนะตัวที่ 2	l	w	s
p	pl	-	-
ph	phl	-	-
t	tl	-	ts
k	kl	kw	-
kh	khl	khw	-
m	ml	-	-

6.1.4 หน่วยเสียงสระเดี่ยว

ภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นมีหน่วยเสียงสระเดี่ยวจำนวน 18 หน่วยเสียงเหมือนกันดังต่อไปนี้

นี้

หน่วยเสียงสระเดี่ยวภาษาไทย 4 ถิ่น

ตำแหน่งของลิ้น ระดับของลิ้น	หน้า	กลาง	หลัง
สูง	i i:	u u:	u u:
กลาง	e e:	ɤ ɤ:	o o:
ต่ำ	ɛ ɛ:	a a:	ɔ ɔ:

6.1.5 หน่วยเสียงสระประสม

ภาษาถิ่นกลาง ถิ่นเหนือ และถิ่นใต้มีหน่วยเสียงประสมจำนวน 3 หน่วยเสียงเหมือนกันดังนี้

หน่วยเสียงสระประสมภาษาถิ่นกลาง ถิ่นเหนือ และถิ่นใต้

หน้า	กลาง	หลัง
ia	ua	ua

ภาษาถิ่นอีสาน มีหน่วยเสียงสระประสมเพียง 2 หน่วยเสียง

หน่วยเสียงสระประสมภาษาถิ่นอีสาน

หน้า	หลัง
ia	ua

6.1.6 หน่วยเสียงวรรณยุกต์

ระบบวรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่น 4 ถิ่น แตกต่างกันที่จำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์และลักษณะทางสัทศาสตร์ของเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งจะแสดงโดยใช้กล่องเสียงวรรณยุกต์ ดังต่อไปนี้

เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นกลาง

วรรณยุกต์	A	B	C	DL	DS
พยัญชนะต้น					
1	/ 5 / [24]	/ 2 / [21]	/ 3 / [41]	/ 2 / [21]	
2	/ 1 / [33]				
3					
4			/ 4 / [44]	/ 3 / [41]	/ 4 / [44]

- / 1 / [33]   วรรณยุกต์เสียงกลางระดับ
- / 2 / [21]   วรรณยุกต์เสียงต่ำระดับ
- / 3 / [41]   วรรณยุกต์เสียงสูงตก
- / 4 / [44]   วรรณยุกต์เสียงสูงระดับ
- / 5 / [24]   วรรณยุกต์เสียงต่ำขึ้น

เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นเหนือ

วรรณยุกต์ พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS
1	/ 1 /	/ 3 /	/ 5 /	/ 3 /	/ 1 /
2	[24]	[22]	[43]	[22]	[24]
3	/ 2 /				
4	[33]	/ 4 / [42]	/ 6 / [45]	/ 4 / [42]	/ 6 / [45]

- / 1 / [24] วรรณยุกต์เสียงต่ำขึ้น
 / 2 / [33] วรรณยุกต์เสียงกลางระดับ
 / 3 / [22] วรรณยุกต์เสียงต่ำระดับ
 / 4 / [42] วรรณยุกต์เสียงสูงตก
 / 5 / [43] วรรณยุกต์เสียงสูงตกมีปิดที่เส้นเสียง
 / 6 / [45] วรรณยุกต์เสียงสูงขึ้น

เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นอีสาน

วรรณยุกต์ พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS	
1	/ 1 / [34]	/ 4 / [44]	/ 6 / [32]	/ 5 / [22]	/ 1 / [34]	
2	/ 2 / [31]			/ 6 / [32]	/ 5 / [22]	/ 1 / [34]
3	/ 3 / [53]					
4	/ 3 / [53]			/ 6 / [32]	/ 5 / [22]	/ 1 / [34]

- / 1 / [34]   วรรณยุกต์เสียงกลางขึ้น
- / 2 / [31]   วรรณยุกต์เสียงกลางตก
- / 3 / [53]   วรรณยุกต์เสียงสูงตก
- / 4 / [44]   วรรณยุกต์เสียงกลางค่อนข้างสูงระดับ
- / 5 / [22]   วรรณยุกต์เสียงต่ำระดับ
- / 6 / [32]   วรรณยุกต์เสียงกลางระดับตก

เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นใต้

วรรณยุกต์ พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS.
1	/ 1 / [45]		/ 2 / [43]		/ 1 / [45]
2		/ 3 / [34]		/ 4 / [33]	/ 3 / [34]
3					
4	/ 5 / [32]	/ 6 / [22]	/ 7 / [21]	/ 6 / [22]	/ 7 / [21]

/ 1 /	[45]	วรรณยุกต์เสียงสูงขึ้น
/ 2 /	[43]	วรรณยุกต์เสียงสูงระดับตก
/ 3 /	[34]	วรรณยุกต์เสียงกลางขึ้น
/ 4 /	[33]	วรรณยุกต์เสียงกลางระดับ
/ 5 /	[32]	วรรณยุกต์เสียงกลางตก
/ 6 /	[22]	วรรณยุกต์เสียงต่ำระดับ
/ 7 /	[21]	วรรณยุกต์เสียงต่ำตก

6.2 ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่น

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่น คือ ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ไทยถิ่นอีสานและไทยถิ่นใต้แล้วจะพบว่า แต่ละภาษามีทั้งความเหมือนกันและความแตกต่างกันมากน้อยลดหลั่นกันไป ลักษณะร่วมโดยทั่วไปของระบบเสียงพยัญชนะคือ ทั้ง 4 ถิ่นจะมีเสียงพยัญชนะร่วมกัน 19 หน่วยเสียงได้แก่ / p t k ? ph th kh b d c s f h m n ŋ l w j / เสียง / ch/ ไม่ปรากฏในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสาน เสียง / r / ปรากฏเฉพาะในภาษาไทยกลางไม่ปรากฏในภาษาถิ่นอื่นๆ เสียง / ɲ / ปรากฏในภาษาถิ่นทุกถิ่นยกเว้นในภาษาไทยกลาง เสียง / ŋ / ไม่ปรากฏเป็นพยัญชนะต้นในภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นกลาง และถิ่นใต้มีพยัญชนะควบกล้ำ แต่ภาษาถิ่นอีสานไม่มี

ระบบเสียงสระ ทุกถิ่นมีระบบเสียงสระคล้ายคลึงกัน คือ มีเสียงสระเดี่ยวเป็นคู่สั้น ยาว 9 คู่ 18 เสียง เสียงสระเดี่ยวที่ทุกถิ่นมีคือ /i i: e e: ε ε: u u: ʌ ʌ: ʌ: ʌ: a a: u u: o o: ɔ ɔ:/ สำหรับประสมต่างกันไปคือ ภาษาไทยถิ่นอีสานไม่มีเสียง /ua/ ภาษาถิ่นอื่นๆ มีสระประสม 3 เสียงคือ /ia ua ua/

ระบบเสียงวรรณยุกต์ ระบบเสียงวรรณยุกต์ของภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่น จะต่างกันในจำนวนหน่วยเสียง สัทลักษณะของเสียงและการแตกตัวของหน่วยเสียงดังที่ได้แสดงไว้ข้างต้นแล้ว

ภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นมีระบบเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์แตกต่างกัน ความแตกต่างนี้สามารถหาเสียงปฏิภาค (Sound correspondence) ได้ เมื่อเราเข้าใจระบบเสียงปฏิภาคก็จะทำให้สามารถสื่อสารกับคนต่างถิ่นได้เข้าใจกันง่ายขึ้น เนื่องจากเราเข้าใจความเหมือนหรือต่างอย่างมีระบบในคำที่มีความหมายเดียวกันในแต่ละถิ่น เสียงปฏิภาคมีทั้งปฏิภาคเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างคำศัพท์สามัญ (basic word) ที่ใช้อยู่ในทั้ง 4 ถิ่น ซึ่งมีเสียงปฏิภาคกัน

6.2.1 ปฏิภาคเสียงพยัญชนะ

	ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 1 พยัญชนะต้น	/ph/	/p/	/ph/	/ph/
ฟอ	/pho:3/	/po:4/	/pho:4/	/pho:6/
พัต	/phat4/	/pats/	/phat4/	/phat7/
พา	/pha:1/	/pa:2/	/pha:3/	/pha:5/

เสียงปฏิภาค ph - p - ph - ph ในภาษาไทยถิ่นเหนือเสียงพยัญชนะต้นจะเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่มีลม เกิดที่ริมฝีปาก /p/ ในขณะที่อีก 3 ถิ่นจะเป็นเสียงมีลม /ph/

	ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 2 พยัญชนะต้น	/th/	/t/	/th/	/th/
ทอ	/tho:ŋ4/	/to:ŋ6/	/tho:ŋ6/	/tho:ŋ7/
ทา	/tha:1/	/ta:2/	/tha:3/	/tha:5/
แท้	/the:4/	/te:6/	/the:6/	/the:7/

เสียงปฏิภาค th - t - th - th ในภาษาไทยถิ่นเหนือเสียงพยัญชนะต้นจะเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่มีลม เกิดที่ปุ่มเหงือก / t / ในขณะที่อีก 3 ถิ่นจะเป็นเสียงมีลม / th /

	ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 3 พยัญชนะต้น	/ ch /	/ c /	/ s /	/ ch /
ชาย	/ cha:j1 /	/ cai:j2 /	/ sa:j3 /	/ cha:j5 /
ชี้	/ chi:4 /	/ ci:6 /	/ si:4 /	/ chi:7 /
ชิม	/ chim1 /	/ cim3 /	/ sim2 /	/ chim5 /

เสียงปฏิภาค ch - c - s - ch เสียงพยัญชนะต้นในภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นเสียงกึ่งเสียงแทรก ไม่ก้อง ไม่มีลม เกิดที่เพดานแข็ง / c / แต่ภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นเสียงเสียดแทรก ไม่ก้อง เปิดที่ปุ่มเหงือก / s / ส่วนภาษาไทยถิ่นกลางและถิ่นใต้เป็นเสียงกึ่งเสียดแทรก ไม่ก้อง มีลม เกิดที่เพดานแข็ง / ch /

	ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 4 พยัญชนะต้น	/ ฦ /	/ ฦ /	/ ฦ /	/ h /
งู	/ ฦน:1 /	/ ฦน:2 /	/ ฦน:3 /	/ หน:5 /
เงิน	/ ฦจก1 /	/ ฦจก2 /	/ ฦจก3 /	/ หจก5 /
หงอน	/ ฦจก5 /	/ ฦจก1 /	/ ฦจก1 /	/ หจก1 /

เสียงปฏิภาค ฦ - ฦ - ฦ - h ภาษาไทยถิ่นใต้จะเป็นเสียงพยัญชนะต้น เสียดแทรก ไม่ก้อง เกิดที่คอหอย / h / ในขณะที่ภาษาไทยอีก 3 ถิ่นเป็นเสียงนาสิก ก้อง เกิดที่เพดานอ่อน / ฦ /

	ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 5 พยัญชนะต้น	/ j /	/ ฦ /	/ ฦ /	/ ฦ /
ยุง	/ juฦ1 /	/ ฦuฦ2 /	/ ฦuฦ1 /	/ ฦuฦ5 /
ใหญ่	/ jaj2 /	/ ฦaj3 /	/ ฦaj4 /	/ ฦaj1 /

เสียงปฏิภาค j - ฦ - ฦ - ฦ ภาษาไทยกลางจะเป็นเสียงพยัญชนะต้น กึ่งสระก้อง เกิดที่เพดานแข็ง / j / ในขณะที่ภาษาไทยอีก 3 ถิ่น เป็นเสียง นาสิก ก้อง เกิดที่เพดานแข็ง / ฦ /

6.2.2 ปฏิภาคเสียงสระ

ปฏิภาคเสียงสระในภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นมีไม่มากนัก ทั้งมีรูปแบบไม่แน่นอน สระที่หาเสียงปฏิภาคได้บ้าง มีตัวอย่างคือ

	ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 6 สระ	/u/	/ɯ/	/ɯ/	/ɯ/
ดึก	/duk2/	/dɯk1/	/dɯk1/	/dɯk3/
ลึก	/lu:k4/	/lɯ:k6/	/lɯ:k4/	/lɯ:k7/
ผึ่ง	/phuŋ3/	/phɯ:ŋ5/	/phɯŋ5/	/phɯŋ2/

เสียงปฏิภาค u - ɯ - ɯ - ɯ ภาษาไทยกลางจะเป็นสระกลางสูง /u/ ในขณะที่ภาษาไทยถิ่นอื่นๆ จะเป็นเสียงสระกลาง กลาง /ɯ/

6.2.3 ปฏิภาคเสียงวรรณยุกต์

เสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ถิ่นมีการปฏิภาคกันตามกล่องทดสอบเสียงวรรณยุกต์ของ เกตุนีย์ ดังนี้

พยัญชนะต้น \ วรรณยุกต์		A	B	C	DL	DS
		สูง	ต่ำ	โท	ตรี	จัตวา
1	กลาง	หุ	ข้า	ข้าว	ขาด	ผัก
	เหนือ	24	21	41	21	21
	อีสาน	24	22	43	22	24
	ใต้	34	44	22	22	34
2	กลาง	45	45	43	43	45
	เหนือ	ดา	ไก่อ	ดัม	ปีก	กบ
	อีสาน	33	21	41	21	21
	ใต้	24	22	43	22	24
3	กลาง	31	44	32	22	34
	เหนือ	34	34	33	33	34
	อีสาน	บิน	ป่า	ป่า	อาบ	ดิบ
	ใต้	33	21	41	21	21
4	กลาง	33	22	43	22	24
	เหนือ	31	44	32	22	34
	อีสาน	34	34	33	33	34
	ใต้	นา	พี	น้อง	มีต	นก
4	กลาง	33	41	44	41	44
	เหนือ	33	41	55	41	55
	อีสาน	53	44	32	32	44
	ใต้	32	22	21	22	22

6.2.4 การเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น 4 ถิ่น

นอกจากความสัมพันธ์เรื่องเสียงแล้ว ภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นยังมีความสัมพันธ์ในเรื่องคำศัพท์ คำศัพท์ที่ปรากฏในภาษาไทยแต่ละถิ่นเป็นข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักภาษาศาสตร์ที่จะนำไปวิเคราะห์ภาษา สืบสร้างภาษา จัดแบ่งกลุ่มภาษา ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นและนำไปใช้ในการศึกษาหาความสัมพันธ์ของภาษาไทยถิ่นต่างๆด้วย

เรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์ (2531 : 88 - 101) ได้ศึกษาคำศัพท์ที่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นต่างๆ แล้วแบ่งคำศัพท์ในภาษาถิ่นตระกูลไทออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้คือ

1. คำศัพท์ร่วมตระกูล
2. คำศัพท์ร่วมกลุ่ม
3. คำศัพท์ข้ามกลุ่ม
4. คำศัพท์เฉพาะถิ่น

1. คำศัพท์ร่วมตระกูล (Cognate) คือคำศัพท์ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในภาษาถิ่นต่างๆ ไม่ว่าจะภาษาถิ่นนั้นจะพูด ณ ที่ใดก็ตาม คำศัพท์ร่วมตระกูลหรือคำศัพท์ร่วมเชื้อสายมี 2 ประเภท คือ

1. คำศัพท์ร่วมแท้ (Common cognate) ได้แก่คำศัพท์ที่มีหน่วยเสียงเหมือนกันที่สุด เช่น คำว่า แขน ขา กบ ไก่ แม่ มือ น้ำ นา ฯลฯ

2. คำศัพท์ร่วมเสียงปฏิภาค (Correspondent cognate) ได้แก่คำศัพท์ที่มีเสียงแตกต่างกันอย่างเป็นระบบระหว่างภาษาถิ่นหนึ่งกับอีกถิ่นหนึ่ง เช่น พ่อ เป็น ป้อ พี่ เป็น ปี่ เงิน เป็น เอ็น ช้าง เป็น จ้าง เป็นต้น

2. คำศัพท์ร่วมกลุ่ม (Group lexicon) ได้แก่คำศัพท์ที่ใช้ในกลุ่มย่อยของภาษาถิ่นตระกูลไทแต่ละกลุ่มโดยเฉพาะ ไม่ปรากฏคำศัพท์เหล่านี้ใช้ในกลุ่มอื่นๆ เช่น คำศัพท์ที่ปรากฏในกลุ่มลาวหรือกลุ่มไท หรือกลุ่มไตโดยเฉพาะ ตัวอย่างคำศัพท์ร่วมกลุ่มที่ปรากฏใช้ในกลุ่มภาษาถิ่นกลุ่มลาว (ถิ่นอีสาน) เช่น คำว่า นำ (แปลว่า ตาม) ปอน (แปลว่า ที่) ตู๊ (แปลว่า ขยัน) เข้าปุ้น (แปลว่า ขนมนจีน) ปาแตก (แปลว่า ปลาร้า) เจียง (แปลว่า กระโถน) เป็นต้น

3. คำศัพท์ข้ามกลุ่ม (Across group lexicon) ได้แก่ คำศัพท์ที่ปรากฏร่วมกลุ่มแล้ว ยังใช้ข้ามกลุ่มได้อีกด้วย ตัวอย่างเช่น คำว่า หลาย (แปลว่า มาก) ญาง (แปลว่า เต็น) ปาว (แปลว่า หนุ่ม) ดัง (แปลว่า จมูก) ชาว (แปลว่า ยี่สิบ) เต้า (แปลว่า แก่)

4. คำศัพท์เฉพาะถิ่น (Dialect lexicon) ได้แก่คำศัพท์ที่ใช้เฉพาะถิ่นใดถิ่นหนึ่ง ไม่ปรากฏใช้ในถิ่นอื่น อาจเป็นคำที่ใช้มาแต่ดั้งเดิมนานมาแล้ว ถิ่นนี้ยังคงรักษาไว้ในขณะที่

หลายๆ ถิ่นเปลี่ยนไปใช้คำอื่น หรืออาจเป็นคำศัพท์บัญญัติที่สร้างขึ้นใช้เอง หรืออาจเป็นคำยืมมาจากภาษาอื่นก็ได้ ตัวอย่างคำศัพท์เฉพาะถิ่นที่ใช้แตกต่างกัน เช่น

- สนุก - ม่วน ผ่อย จ๋อ แป่ว นุก
- อรั้อย - หวาน ลำ แฉบ หรอย เหมาะ
- พบ - ปะ ญา พ้อ เจอะ เจอ พ็อบ
- พูด - เว้า แหลง อู้ โอ ลาด จา ว่า กล่าว ปาก
- ทิ้ง - ปล่อย ปะ (ปละ) ละ ทิ่ม ขว้าง

คำศัพท์ที่เป็นกลุ่มคำศัพท์ร่วมตระกูลซึ่งใช้เหมือนกันในภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นจะไม่กล่าวถึงซ้ำอีก จะกล่าวถึงคำศัพท์ที่ใช้แตกต่างกันอยู่ในภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นพอสังเขป ดังต่อไปนี้

1. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นใช้คำแตกต่างกัน

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
โกหก	ชี้ห็อก	ชี้ตัวะ	ชี้จู้
กลับ	หล็อบ, กลับ	เมือ	บีก เมือ
ดู	แล	เบ็ง	ผ่อ
ชี้เหนียว	ชี้ชิต	ชี้ถี้	ชี้จี้
ทิ้ง	ทุ้ม ละ	ทิ่ม	ขว้าง ละ
พูด	แหลง	เว้า	อู้
มาก	ลุย มาก ไช	หลาย	หลาย นัก
กางเกง	เหน็บเพลลา	ไส้ง	เตี้ยว
กะลา	พลก	กะไปี	กะล่ง
วันพรุ่งนี้	ต่อโพลก	มือหน้า มืออื่น	วันพุก
อย่างไร	พันพริ้อ	จ้งไต๋	จะไต จาไต
อย่างนี้	พันนี้	จ้งซี่	จะอี้ หย้งอี้
แอบมอง	ชายตา	แอบเบ็ง จอบ	ฝีกผ่อ
ฟักทอง	น้ำเต้า	บักอี้	มะฟักแก้ว

2. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นกลางและถิ่นใต้ใช้คำคล้ายคลึงกันแต่แตกต่างจากภาษาถิ่นอีสานและถิ่นเหนือ

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
กึ่งกำ	กึ่งกำ	กะปอม	จักกำ
จั้งจก	จั้งจก	ชี้เกี่ยม	จักกิม
จั้งเหลน	จั้งเหลน	ชี้โก๊ะ	จักเล้อ
ตุ๊กแก	ตุ๊กแก	กั๊บกั๊ก	ตักโต
ปลาช่อน	ปลาช่อน	ปาก่อ	ป่าหลิม
อร่อย	หรอย	แซบ	ล่า เหมาะะ
มะละกอ	ลอก่อ	บักหุ่ง	บ่าก้วยเต็ด
พบ	พ็อบ	พ้อ	ปะ
โกนผม	โกนผม	แกผม	ขุดหัว
เกินไป	เกินไป	หลายโพด	ล้ำไป
ขยัน	หยัน	ตุ	ตุ๊ก่าน
จวั๊ก	วั๊ก	จอง	ป่าก
ตามไป	ตามไป	นำไป	ตวยไป
นาน	นาน	โตน เห่ง	เมิน
น้ำค้ำ	น้ำค้ำ	เหมย	น้ำหมอก
จอบ	จอบ	บักจก	ขอบก
นินทา	นินทา	เว้าขวน, เว้าพั้น	เล่าขวน
ทำ	ทำ	เฮ็ด	เยียะ
ไต้ (จุดไฟ)	ไต้	กะบอง	แค้
ท้ายทอย	ท้ายทอย ท้ายตัน	ง่อนต้อ	ง่อน
หยุด	หยุด	เซา	ยั้ง

3. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นกลางและถิ่นใต้ใช้คำคล้ายคลึงกัน ภาษาถิ่นอีสานและถิ่น

เหนือใช้คล้ายคลึงกัน

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
ชอบ	ชอบ	มัก	มัก
ช่อน	ช่อน	ลี้	ลี้
ตะพานน้ำ	ตะพานน้ำ	ป่าฝ่า	ป่าฝ่า
ถึง	ถึง	ฮอด	ฮอด เถิง
สนุก	นุก	ม่วน	ม่วน

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
เที่ยว	เที่ยว	แ่อว	แ่อว
ทึม	ทึม	ตำ	ตำ
ผ้าถุง	ผ้าถุง	ซิ่น	ซิ่น
จมูก	หมัก	ดั่ง	ฮูดั่ง
สะพาน	พาน	ขัว	ขัว
ผอม	ผอม	จ้อย	จ้อย
ฟัน	ฟัน	เขี้ยว	เขี้ยว
ยี่สิบ	ยี่สิบ	ชาว	ชาว
ร่ม	ร่ม	จ้อง	จ้อง
ปลาไหล	ปลาไหล	ป่าเหียน	ป่าเหียน
ไม้	ไม้	ป	บ
สนิม	หนิม	ซี่เหมี้ยง	ซี่เหมี้ยง
หน ครั่ง	หน	เทื่อ	เตื่อ

4. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นกลางใช้คำแตกต่างจากภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นอีสาน และถิ่นใต้ ซึ่งใช้คำคล้ายคลึงกัน

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
คอย	ท่า	ท่า	ท่า
เดิน	ย่าง	ญ่าง	ญ่าง
ตะปู	เหล็กโคน	เหล็กโคน	เหล็กโคน
รองเท้า	เกือก	เกอบ	เกอบ
ลูก ผล (ลักษณะนาม)	หน่วย	หน่วย	หน่วย
หัวเราะ	หัว	หัว	หัว
อึกแก้ง	ฟาน	ฟาน	ฟาน
วิ่ง	แล่น	แล่น	แล่น
กัด	ขบ	ขบ	ขบ
ผู้ชาย	ป่าว	ป่าว	ป่าว
ตะกวด	แลน	แลน	แลน
พัด	วี	วี	วี

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
เสือ	สาต	สาต	สาต
ตัด (ไม้)	สิ้น	สิ้น	สิ้น

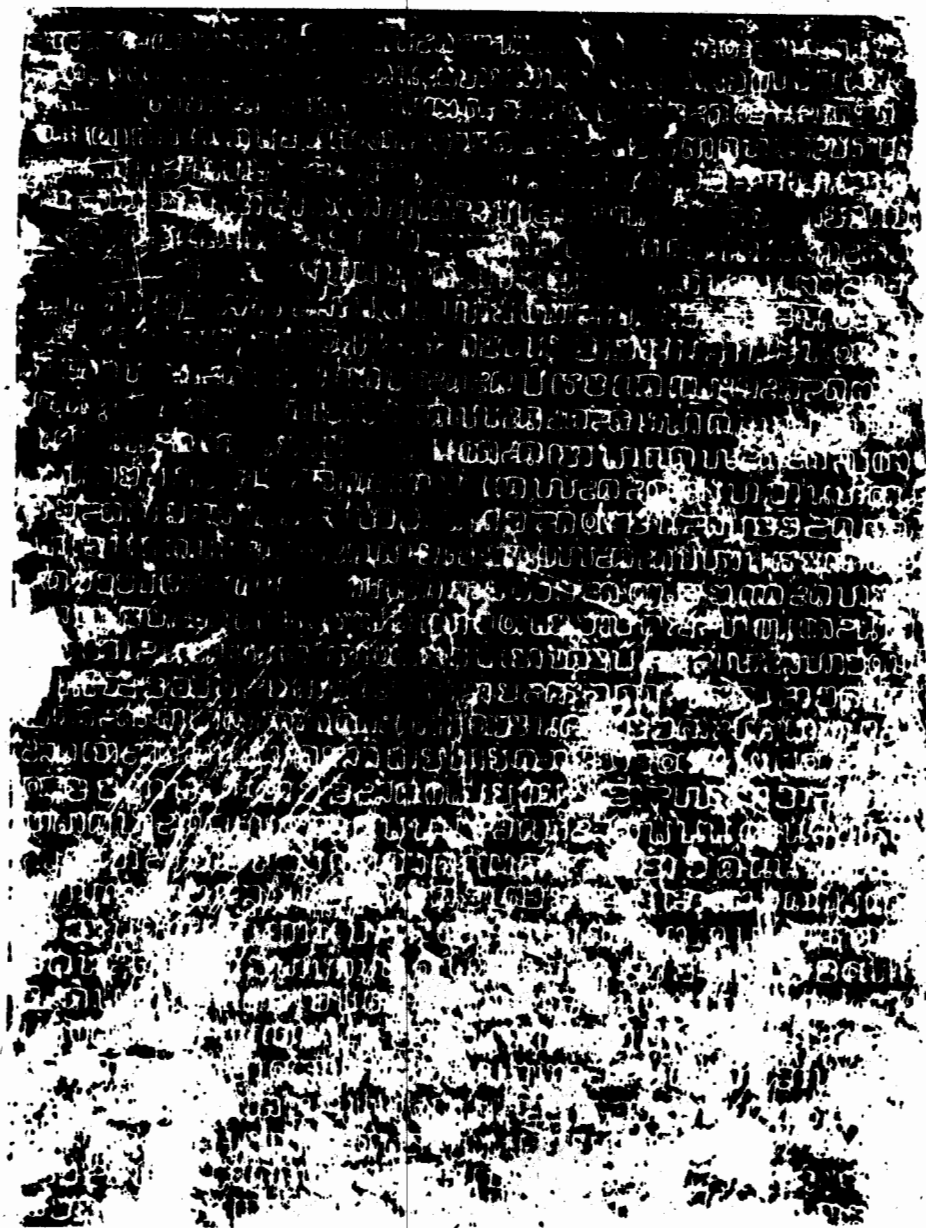
คำศัพท์ต่างๆเหล่านี้นำมาเพื่อให้ดูเป็นตัวอย่างพอสังเขป นักศึกษาที่มาจากถิ่นต่างถิ่นถ้านำคำศัพท์มาลองเปรียบเทียบดูก็จะพบคำศัพท์อีกจำนวนมากที่ภาษาถิ่นแต่ละถิ่นใช้ทั้งที่แตกต่างกันและคล้ายคลึงกันเช่นนี้

เมื่อเปรียบเทียบภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่น จะเห็นว่าคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นกลางจะต่างจากภาษาถิ่นอื่น ในขณะที่ภาษาถิ่นเหนือ อีสาน และได้ยังคงใช้คำศัพท์บางคำอยู่เป็นสามัญในชีวิตประจำวันนั้น ภาษาไทยกลางเลิกใช้คำศัพท์นั้นไปแล้ว ยังเหลือให้เห็นอยู่ก็เพียงในวรรณคดี ในคำสอน หรือสำนวนคำพังเพย ซึ่งเป็นคำคงรูปเดิมไว้จึงยังพอเห็นเค้าความหมายเดิมเหลืออยู่ แสดงให้เห็นว่าภาษาถิ่นอื่นนั้นยังคงรักษาคำเดิมไว้ ขณะที่ไทยกลางเปลี่ยนแปลงใช้คำอื่นแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาษาถิ่นกลางเป็นภาษาที่ติดต่อกับภาษาอื่น ๆ มากกว่า จึงมีการยืมคำภาษาอื่นเข้ามาใช้แทนความหมายของคำเดิม เช่น ใช้ จมูก แทนคำว่า ดึง ใช้ เติง แทนคำว่า ญาติ เป็นต้น

6.3 คำภาษาถิ่นที่พบอยู่ในศิลาจารึกและวรรณคดี

คำที่ปรากฏในศิลาจารึกจำนวนมากเป็นคำที่เลิกใช้ในภาษาถิ่นกลางแล้ว แต่ยังมีใช้เป็นสามัญอยู่ในภาษาถิ่น ประเสริฐ ณ นคร (2536 : 1 - 2) ได้กล่าวถึงการใช้ภาษาถิ่นในการศึกษาวรรณคดีและศิลาจารึกไว้ว่า

ถ้อยคำและสำนวนภาษาในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นของคนไทยสมัยเจ็ดร้อยปีล่วงมาแล้ว ทั้งยังเขียนโดยไม่แบ่งวรรคตอนเป็นเหตุให้อ่านเข้าใจได้ยาก อย่างไรก็ตามก็ตีชาวักษ์ได้เห็นถ้อยคำและสำนวนในจารึกดังกล่าวยังใช้อยู่ในปากษ์ได้จนถึงปัจจุบันนี้ ส่วนชาวอีสานและชาวล้านนาต่างก็อ้างว่าถ้อยคำและสำนวนในจารึกนั้นเป็นแบบอีสานและแบบล้านนาตามลำดับ จะมีก็แต่ชาวภาคกลางเท่านั้นที่อ่านจารึกแล้วไม่ค่อยรู้เรื่อง การศึกษาวรรณคดีสมัยสุโขทัยและอยุธยาที่เช่นเดียวกัน ชาวภาคกลางเสียเปรียบชาวภาคอื่นเป็นอันมาก ทั้งนี้เป็นเพราะชาวภาคอื่นรู้ภาษาถิ่นของตนและได้มาเรียนรู้ภาษากลางเพิ่มเติมขึ้นอีก

จารึกพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ ๑

จากการศึกษาคำศัพท์ภาษาถิ่นจะเห็นได้ว่าคำศัพท์บางคำที่ไม่มีใช้ในภาษาถิ่นกลาง แต่ยังคงใช้อยู่ในภาษาถิ่นอื่นๆ เช่น คำว่า ป (ไม่) ฮอด (ถึง) ส้ม (เปรี้ยว) แพ้ (ชนะ) นั้นเป็นคำที่ปรากฏในศิลาจารึกและวรรณคดีต่างๆ คนที่รู้ภาษาถิ่นอื่นๆ จึงอ่านศิลาจารึกและวรรณคดีได้เข้าใจดีกว่าคนที่รู้แต่ภาษาถิ่นกลาง

ในที่นี้จะยกตัวอย่างจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเป็นศิลาจารึกหลักแรกที่ใช้ตัวอักษรไทยและภาษาไทย ด้านที่ 1 ซึ่งมีข้อความดังนี้

ด้านที่ ๑

คำจารึก

๑. ยี่ พัก ชี สรันทรา ทศยมแม่ ก ชี
นางเสือง พัก ชันบาน เมือง
๒. ตี ฟ่องทองคหวำคคน ผู้ชายสาม
ผู้ญิงใส พัก เผอ
๓. อ ผู้ย้ายตายจาก เผอศยมแม่ญิงเล็ก
แม่อก ก ชันให้ญิงได้
๔. สิบเก้าเข้า ขนสามขนเจ้าเมืองลอค
มาที่ เมืองตาก พัก ไปรบ
๕. ขนสามขนหัวซ้าย ขนสามขนขบ
มาหัวขวา ขนสาม
๖. ขน เก่ลอนเข้าไฟรฝ่าหน้าใส่ พัก หน
ญิงถ่ายพวยจแจ
๗. (น) กบ หน ก ช้างเบกพล ก ขบ
เข้าก่อนพัก ก ญิง
๘. (ข้าง) คัวย ขนสามขนตน ก ฟังช้าง
ขนสามขนตัว ชี
๙. มาสเมืองแพะ ขนสามขนพ่าย หนพ
ัก จัง ชัน ชี ก
๑๐. ชีพระรามกำแหง เพื่อ ก ฟังช้าง ขน
สามขน แม่

คำอ่าน

- พ่อภูชื่อศรีอินทราทศย์ แม่ภูชื่อ
นางเสือง พักชื้อบานเมือง
ตีฟ่องทองคหวำคคน ผู้ชายสาม
ผู้ญิงใส พักเผอ
อผู้ย้ายตายจากเผอศยมแม่ชึงเล็ก
เมื่อภูชันใหญ่ได้
สิบเก้าเข้า ขนสามขนเจ้าเมืองลอค
มาที่เมืองตาก พ่อภูไปรบ
ขนสามขนหัวซ้าย ขนสามขนขบ
มาหัวขวา ขนสาม—
ขนเกลื่อนเข้าไฟรฝ่าหน้าใส่พ่อภู หน
ญิงถ่ายพวยจแจ—
น ภูหนี่ ภูชึงเบกพล ภูขบ
เข้าก่อนพ่อภู ภูต้อ
ช้างคัวยขนสามขน ตนภูฟังช้าง
ขนสามขนตัวชื้อ
มาสเมืองแพะ ขนสามขนพ่ายหนี่ พ่อ
ภูจังชันชื้อภู
ชื้อพระรามกำแหง เพื่อภูฟังช้างขน
สามขน แม่—

คำจารึก

- ๑๑. อชวพ ูก ูกบเรอแก่พ ูก ูกบเรอแก่แม่
ูก ูกได้ตัว
- ๑๒. "เน้อตวปลา ูกเอามาแก่พ ูก ูกได้
หมากส้มหมากหวา
- ๑๓. นอนนโค ิกนอร้อย ิกน ิด ูกเอามาแก่
พ ูก ูกไปตี
- ๑๔. หนงวงงข้างได้ ูกเอามาแก่พ ูก ูกไป
ที่บ้านที่ ี่เม
- ๑๕. องได้ข้างได้วงได้ปัวได้นางได้
เืองนี้ได้ทอง ูกเอา
- ๑๖. มาเวนแก่พ ูกพ ูกตายงม ี่พ ูก ูก
พ ำปำเรอแก่ ี่พ
- ๑๗. ูกงบเรอแก่พ ูก ี่พ ูกตาย ึ่งได้
เืองแก่ ูกทง
- ๑๘. (ก)ล ี่เม้อชวพ ูกขนมกแห่ง ี่เมอง
ูกโขไทย ี่น ี่คินน้ำ
- ๑๙. (ม)ปลาในนา ี่เมเจ้าเจ้า ี่เมองบ่เอา
จกอบในไพร ูกท่ง ี่เพ
- ๒๐. (อ)น ูกองรววไปค้ำ ี่งมำไปขายใคร
จกใครค้ำข้างค้ำใคร
- ๒๑. จกใครค้ำมำค้ำใครจกใครค้ำเือง
ค้ำทองค้ำไพรฝ้าหน้าใส
- ๒๒. ูกเจ้า ูก ูกขน ูกคัดแล้ตตายหายท่ว
ชัชว ี่เรอนพ ี่เชื่อ

คำอ่าน

- ๑๑. อชว^{๒๒}พอก ูกบเรอแก่พอก ูกบเรอ^{๒๓}แก่แม่
ูก ูกได้ตัว
- ๑๒. เน้อตวปลา ูกเอามาแก่พอก ูกได้
หมากส้มหมากหวา^{๒๔}
- ๑๓. นอนโคกินอร้อยกินคี่ ูกเอามาแก่
พอก ูกไปตี
- ๑๔. หนงวงข้างได้ ูกเอามาแก่พอก ูกไป
ที่บ้านที่^{๒๕}เม
- ๑๕. องได้ข้างได้วง ได้ปัวได้นาง^{๒๖}ได้
เืองนี้ได้ทอง ูกเอา
- ๑๖. มาเวนแก่พอก พอกตายขงพอก ูก
พำปำเรอ^{๒๗}แก่พ
- ๑๗. ูกงบเรอแก่พอก พอกตาย ึ่งได้
เืองแก่ ูกทง
- ๑๘. กลม ี่เม้อชวพอกขนมกแห่ง เือง
ูกโขไทยนี้คี่ ในน้ำ
- ๑๙. มีปลา ในนามีชว เจ้าเืองบ่เอา
จกอบในไพร ูกท่ง^{๒๘}เพ
- ๒๐. องจรววไปค้ำ ี่งมำไปขาย ใคร
จกใครค้ำข้าง ค้ำ ใคร
- ๒๑. จกใครค้ำมำ ค้ำ ใครจกใครค้ำเือง
ค้ำทองค้ำ ไพรฝ้าหน้าใส
- ๒๒. ูกเจ้า ูกขน ูกคัดแล้^{๒๙}ตตายหายท่ว^{๓๐}
ชัชวเรอนพื่อ

คำจารึก

- ๒๓. เสืออ่ามนนข้างขลุกลมขยชยเข้า
ไพร่ฟ้าข้าไทป่า
- ๒๔. หมากป่าพลพื่อเชื่อนนไว้แก่ลูก
มนน สันไพร่ฟ้า
- ๒๕. ลูกเจ้าลูกขุน คัดแลคัดแพกแตก
ว่างกนสวนดู
- ๒๖. แท้แล้งจิ่งแล้งความ(แ)ก่ขาดด้วยชบ่
เจ้าผู้ลกกมก
- ๒๗. ผู้ช่อนเห็นเข้าท่านบิไกรพนเห็น
ท่านบิไกรเดือ
- ๒๘. คคนิดข้งข้างมาหาพาเมืองมา
คช้อย
เหนือเพื่
- ๒๙. อูก่มนบ่มข้างบ่มมาบ่มป่าวบ่ม
มนางบ่มิง(อ)
- ๓๐. นบ่มทองให้แก่มนช้อยมนนตวง
เป็นบ้านเป็นเมือ
- ๓๑. งได้ข้าเสอกข้าเสอหวพ่งหวรรบ
ก่ค บ่ข่าบ่ตใน
- ๓๒. ปากปด่มกคองอนนถ่งแชนไว้
หันนไพร่ฟ้าหน้า
- ๓๓. ปกกลางบ้านกลางเมืองมถ้อย
ความเจบท้อง
- ๓๔. (ช)องใจมนนจกกถ่าวเงเจ้าเง
ขุนบไว้ไปถนนก
- ๓๕. คองอนนท่านแชนไว้พ่ขุนรามค้แหง
เจ้าเมืองได้

คำอ่าน

- เสื่ออ่ามนัน ข้างขอลูกเมียบเขยเข้าวิ
ไพร่ฟ้าข้าไทป่า
- หมากป่าพลพื่อเชื่อนนไว้แก่ลูก
มนนสัน ไพร่ฟ้า
- ลูกเจ้าลูกขุน คัดแลคัดแพกแตก
ว่างกนสวนดู
- แท้แล้งจิ่งแล้งความแก่ขาดด้วยชื้อบ่
เข้าผู้ลกกมก
- ผู้ช่อนัน เห็นเข้าท่านบิไกรพิน เห็นสัน
ท่านบิไกรเดือ—
- คคคนิดข้งข้างมาหา พาเมืองมาสู่ช้อย
เหนือเพื่—
- อูกู ม่นบ่มข้างบ่มมา บ่มป่าวบ่ม
มนาง บ่มิงเอ—
- นบ่มทอง ให้แก่มน ช้อยมนนตวง
เป็นบ้านเป็นเมือ—
- งได้ข้าเสอกข้าเสื่อ หัวพ่งหวรรบ
ก่ค บ่ข่าบ่ค ใน
- ปากประตุมิกะคิงอันถ่งแชนไว้
หันนไพร่ฟ้าหน้า
- ปกกกลางบ้านกลางเมือง มีด้อยมี
ความ เจบท้อง
- ช้องใจ ม่นจกกล่าวเงเจ้าเง
ขุนบไว้ ไปถนนก—
- คิงอันท่านแชนไว้ พ่ขุนรามค้แหง
เจ้าเมืองได้

จากข้อสังเกตและความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับคำบางคำ (2533 : 53 - 80) ซึ่งเป็นเอกสารรวบรวมจากการสัมภาษณ์เรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง มีคำอธิบายคำศัพท์ต่างๆ ในที่นี้จะยกคำที่เป็นภาษาถิ่นมาอธิบายพอสังเขป คือ

- เสียง - น่าจะมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า เสียง ซึ่งแปลว่า รุ่งอรุณ ชาวอีสานนิยมพูดเป็นคำซ้อนว่า เสียงแสง เช่น พอเสียงแสง หมายความว่า พอรุ่งอรุณพอสว่าง
- กู - เรา ฉัน ข้าพเจ้า (เป็นเอกพจน์) จะเห็นได้ว่า กู ปัจจุบันเป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 เช่นกัน ในภาษาไทยกลางจัดว่าเป็นภาษาปากไม่สุภาพ แต่ในสมัยสุโขทัยใช้ เป็นสรรพนามของพ่อขุนรามคำแหง แสดงว่าเป็นคำที่มีศักดิ์ศรีไม่ใช่คำหยาบ
- โสง - สอง มีการเปลี่ยนแปลงเสียงสระจากสระ / โอ / เป็น / ออ / ซึ่งคล้ายคลึงกับการเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาถิ่นใต้ที่เสียง / โอะ / เป็น / เอาะ / เช่น นก → น็อก , มด → หมือด
- อ้าย - พี่ชายคนแรก คำว่า อ้าย ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสาน แปลว่า พี่ชาย
- แพ้ - ชนะ คำว่า แพ้ที่แปลว่า ชนะนี้ ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือ (ออกเสียงว่า แป้) และถิ่นอีสาน ภาษาไทยกลางมีการย้ายความหมาย จาก ชนะ เป็น แพ้ (ปราชัย)
- หมากส้มหมากหวาน - ผลไม้เปรี้ยวผลไม้หวาน คำว่า ส้มที่แปลว่าเปรี้ยวยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือ อีสานและใต้ เช่น ปัส้ม แปลว่าไม่เปรี้ยว ในภาษาถิ่นใต้ ใช้คำว่า ส้ม หมายถึงผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว เช่น เรียกมะม่วงเปรี้ยวว่า ส้มม่วง มะนาว ว่า ส้มนาว ในภาษาถิ่นกลางใช้เรียกผลไม้ชนิดหนึ่งที่รสเปรี้ยว เช่น ส้มโอ ส้มเขียวหวาน
- เงื่อน - เงิน เสียงสระ / เอือ / เป็น / เออ / เป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงสระทำนองเดียวกับ เสียง เป็น เสียง

บ่เอาจกอบ - บ่ แปลว่า ไม่ ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสาน แต่ในภาคกลางเลิกใช้แล้ว ยังคงมีอยู่ในวรรณคดีเท่านั้น บ่เอาจกอบ แปลว่า ไม่เอาภาณีผ่านด่าน

เยี้ยเข้า - เยี้ยเข้า แปลว่า ฉางข้าว ยุงข้าว ในภาษาอีสานเรียกที่เก็บข้าวว่า เล้าข้าว หรือ เยี้ยข้าว ภาคกลางใช้คำว่า ยุงข้าว

ด้วยชื่อ - ชื่อ หมายถึง ตรง ยุติธรรม ภาษาถิ่นเหนือและอีสาน ใช้คำว่า ชื่อ แปลว่า ชื่อสัตย์ ชื่อตรง แต่ในภาคกลางจะใช้เป็นคำซ้อน ไม่ได้ใช้คำ ชื่อ โดดๆ จะใช้ว่า ชื่อสัตย์ ชื่อตรง

บ่เข้าผู้ลักมักผู้ช่อน - ลัก แปลว่า ขโมย ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือ อีสาน และได้
- มัก แปลว่า ชอบ เข้าข้าง ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือ และถิ่นอีสาน ภาษาถิ่นกลางมีคำว่า มักมากในกาม - มัก จึงแปลว่า ชอบ แต่ใช้ในนัยที่ไม่ดี
- ผู้ช่อน หมายถึง ผู้ซึ่งเก็บของตกใต้และช่อนไว้ ผู้รับฝากของโจรแล้วช่อนไว้ บ่เข้าผู้ลักมักผู้ช่อน จึงแปลว่า ไม่เข้ากับผู้ร้าย ลักทรัพย์ ไม่เห็นแก่ผู้รับของโจร

แขวนไว้หั้น - หั้น = นั้น ในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสานยังใช้อยู่ แปลว่า นั้น

เถิง - ถึง ในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสานมีการเปลี่ยนแปลงเสียงสระ / อี / เป็น / เออ / ถึง → เถิง เหมือนคำในศิลาจารึก

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงนอกจากจะถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังนับเป็นวรรณคดีของสมัยสุโขทัยด้วย คำในภาษาถิ่นปรากฏอยู่ในศิลาจารึกและปรากฏอยู่ในวรรณคดีด้วย วรรณคดีต่างๆตั้งแต่สมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา อาทิเช่น ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง มหาชาติคำหลวง ลิลิตยวนพ่าย ลิลิตโองการแข่งน้ำ ลิลิตพระลอ ฯลฯ ต่างมีคำศัพท์โบราณที่คนภาคกลางอ่านไม่เข้าใจอยู่มาก แต่ถ้ามีความรู้ภาษาถิ่นจะเห็นว่าคำศัพท์ในวรรณคดีต่างๆเหล่านั้นตรงกับคำภาษาถิ่นที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คนที่รู้ภาษาถิ่นจะอ่านวรรณคดีโบราณได้เข้าใจดีกว่าคนภาคกลาง ช่อนกลิ้ง พิเศษสลกกิจ (2516 : 48 - 49) ได้ยกตัวอย่างภาษาถิ่นที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีหลายเรื่อง ดังนี้

- หลวง - ภาษาเหนือและภาษาอีสานแปลว่า ฉลาด
ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า
"พ่อขุนรามคำแหงทำไอยทาน แก่มหาสังฆราชปราชญ์
เรียนจบปิฎกไตร หลวง กว่าปุครูในเมืองนี้ทุกคน"
- หัว - ภาษาถิ่นเหนือและถิ่นใต้ แปลว่า หัวเราะ ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"ปู่หัวอยู่ยะแ่มม ข้อยว่าสองแสด้ม อยาร์อนใจเขือ"
- จี - ออกเสียงว่า จี้ ภาษาถิ่นเหนือ และถิ่นอีสาน แปลว่า ดอกตูม สาวจี = สาวรุ่น
ปรากฏในโคลงทวาทศมาศว่า
"ดวงเดียวบุพโยคโพ้น พรรณนา
สงวนมิ่งมาลย์จาวจี แกสไกล้"
- เยียบ - ภาษาเหนือแปลว่า ทำ ปัจจุบันออกเสียงเป็น เยียะ ยะ ปรากฏในมหาชาติคำ
หลวงว่า
"สูง่งเยียบฉนหนั้นนแกยากจนทองปวง"
- เมื่อ - ภาษาเหนือและภาษาอีสาน แปลว่า กลับ แต่ภาษาเหนือใช้ในวรรณคดี ถ้า
เป็นภาษาพูด กลับบ้านว่า ปีกบ้าน ส่วนในภาษาถิ่นอีสาน ยังใช้ว่า เมื่อบ้าน =
กลับบ้าน ในภาษาปัจจุบันด้วย
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"เจ้าไปแล้วเจ้าจัก คินเมื่อ รุกเอย"
- พริบ - ภาษาถิ่นเหนือออกเสียงว่า พีบ = กระพริบตา
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"ตามองเสื่อพริบ เห็นเสื่อกลับเป็นแมว"
- อี่ - ภาษาถิ่นเหนือ อีสาน และใต้ แปลว่า บึง เผา
ข้าวจี คือ ข้าวเหนียวปั้นชุบไข่แล้วบั้ง
ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า

"สุดไปฏก็จะตัดหัวใจมิ่งอี ฉณกลางใจไพร"

- ผิดกัน** - ภาษาถิ่นเหนือ และถิ่นใต้ แปลว่า ทะเลาะกัน
ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงว่า
"คนฝูงโตอันกระทำร้ายแก่พ่อและแม่และสมณพราหมณาจารย์ ผู้มีศีล และยุบยง
สงฆ์ให้ผิดกัน"
- มัก** - ภาษาถิ่นเหนือแปลว่า ชอบกัน ภาษาอีสานแปลว่า ชอบ
ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า
"จูงให้เหล้ากลั่นกล้าแก่ผู้มักเมา จูงเอาอรนอวยแก่ผู้มักบาย"
- ย่าง (ญ่าง)** - ภาษาถิ่นเหนือ อีสาน และใต้ แปลว่า ก้าว เดิน โดยออกเสียงเป็นเสียง นาลิก
เพดานอ่อน /ŋ/ ญ
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"ไปสองสามย่างแล้ว เหลียวมา เล่านา"
- งาย** - ภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสาน แปลว่า เข้า เวลาเช้า
ปรากฏในขุนช้างขุนแผนว่า
"ศรีมาลาเป็นไรไปไหนหาย พ่อแผนจะไปแต่ในงาย สายแล้วสำหรับไม่ยกมา"
- เคราะห์** - ภาษาถิ่นอีสานและถิ่นใต้ แปลว่า คอย
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"สองนางเยาว์เคราะห์ถ้ำ" (ถ้ำ = คอย)
- ท้าย** - ภาษาถิ่นอีสานและถิ่นใต้ แปลว่า กัน สะโพก
ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า
"นั่งงถ้าวท้ายผาย
องค์เอวกลมอรรถั่ง อรอรถั่งท้ายเลอศนี้"

- ท้าว - ภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า ล้ม
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"ตริ่งนายแก้วยะยัน ต้องนายขวัญท้าวทบ"
- ไอ้ๆ - ภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า ซ้ำๆ หลายๆ ครั้ง
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"ใส่เสหัวอนไอ้ไอ้ จักห้ามฉันใด"
- เขี้ยว - ภาษาอีสาน แปลว่า ฝ่าไป ภาษาเวียงจันทน์และไทยนุง แปลว่า เร่งรีบ
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"ไก่อ้นเขี้ยวผูกข้าง"
ในมหาชาติคำหลวงว่า
"แขงข้าชยวเครือวเคร่ง รากแรงเร่งมมิหยุค"
- ยัง - ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า มี อยู่
ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า
"ผลาหารยังมาก ลูกไม้ภาคพอดัน"
- กรวม - ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า สวม
ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า
"จึงใส่สรวมกรวมคอสนับลำเนื้อไว้ให้หมด"
- เล่น - ภาษาถิ่นเหนือ อีสาน และใต้ แปลว่า วิ่ง
ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงว่า
"แล้วจึงแต่งคนไปเดินเล่น ไปมาตังถูกวัวเล่นเล่น"
- จ้าน - ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า มาก
ปรากฏในขุนช้างขุนแผนว่า
"ขุนศรีวิชัยตกใจจ้าน"

ได้แรง - ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า สบายถึงใจ
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"นวดอย่าได้แรงอย่า อ่อนรู้ถนอม"

ดินนอน - ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า ทิศเหนือ
ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า
"เบื้องดินนอนเมืองสุโขทัยนี้มีตสาตปสาน"

หัวนอน - ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า ทิศใต้
ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า
"เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้มีกุฎิพิหารบุครอยู่"

ลิว - ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า ขว้าง
ปรากฏในลิลิตโองการแช่งน้ำว่า
"ฟ้าจรโลคลิวขวาน"

ประเสริฐ ณ นคร (2536 : 5 - 6) ได้ยกตัวอย่างคำภาษาถิ่นที่ปรากฏในวรรณคดีเช่นกัน ตัวอย่างเช่น
อ่วย - ภาษาถิ่นเหนือ แปลว่า ปาย (หน้า) = หันหน้า อีสานใช้ว่า อ่วย
ปรากฏในลิลิตยวนพ่ายว่า
"คิดควรอ่วยแค้นคต บัวบาท พันแซ"
(แปลว่า ควรจะเอาแค้น คือ เมืองเชียงชื่น ปายหน้าไปให้ถึงพระบรมไตรโลกนาถโน้น)

ช่วง - ควง - กลวง - ภาษาถิ่นเหนือ แปลว่า บริเวณ
ปรากฏในลิลิตยวนพ่ายว่า
"...ตายก็ตีได้เข้า ช่วงน้ำนรกานต์"
(แปลว่า เมื่อตายไปก็สมควรได้ตกนรก) ตีได้เข้า แปลว่า สมควรได้เข้า เป็น
ส่วนที่ยังใช้อยู่ในล้านนา (ภาคเหนือ)
คำว่า กลวง ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า

“ในกลวงป่าตาลนี้มีศาลาสองอัน”

คำ กลวง → ช่วง ในภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า บริเวณ มีคำว่า ลงช่วง ซึ่งเป็นชื่อ
ประเพณีที่หมายถึงการอนุญาตให้หนุ่มมาเกี่ยวสาวในบ้านในขณะที่สาวปั่นฝ้ายตอนกลางคืน

มัดแม้ง - ภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า ชั่วขณะหนึ่ง
ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า
“ช ก็เสด็จเอาอาศนมัดแม้ง แห่งต้นไทร”
ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 2 ว่า
“เมื่อรุ่งจึงเสด็จออกอยู่มัดแม้ง ให้คนทั้งหลายเห็น”

6.4 การเปลี่ยนแปลงของภาษาถิ่น

ความแตกต่างของภาษาถิ่นข้างต้นเกิดจากภาษาที่เคยเป็นภาษาเดียวกันพัฒนา
แตกต่างกันไปเมื่อเวลาผ่านไป ภาษาในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเมื่อเจ็ดร้อยกว่าปีก่อนก็
ต่างจากภาษาไทยปัจจุบัน ลักษณะเช่นนี้เป็นการแตกตัวของภาษาทำให้ภาษาที่เคยเป็นภาษา
เดียวกันแตกย่อยเป็นภาษาย่อยหลายๆภาษา แต่ในทางกลับกัน ภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นที่เราแยก
ออกเป็นภาษาถิ่นย่อย และต่างมีลักษณะเฉพาะของตัวเองก็กำลังมีการเปลี่ยนแปลง ภาษา
ถิ่นที่เคยต่างกันมีการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะกลายมาเหมือนภาษาไทยกลางซึ่งเป็นภาษามาตร
ฐาน นักศึกษาที่เป็นคนท้องถิ่นต่าง ๆ และใช้ภาษาถิ่นอยู่ในชีวิตประจำวันเมื่อศึกษาภาษาถิ่น
เรื่องระบบเสียงและคำศัพท์ถิ่นต่าง ๆ อาจจะแย้งว่า ภาษาถิ่นที่ตนใช้ไม่เหมือนกับตำราเล่มนี้
ปัจจุบันนี้คนที่พูดภาษาถิ่นเหนือ ก็เรียก พ่อกับพี่ว่า / pho:4 / และ / phi:4 / ไม่ได้เรียกว่า
/ po:4 / กับ / pi:4 / แล้ว คำศัพท์ว่ากางเกงก็ไม่ได้เรียกว่า เตี่ยว แต่ใช้ว่า ก้างแก้ง คนที่พูด
ภาษาอีสานก็บอกว่าเตี่ยวนี้ เขาออกเสียงสระ / ua / เอือ ได้ เขาเรียก เกลือและมะเขือ
ว่า / kwa2 / กับ / baks khua1 / ไม่ได้เรียกว่า / kia2 / กับ / baks khia1 /
แล้ว ในทำนองเดียวกัน คนถิ่นใต้ก็ออกเสียง / ŋ / ในตำแหน่งต้นพยางค์ได้ คำว่า งาน เงิน งู
ก็ไม่ได้ออกเสียงเป็น / ha:n5 / / hɔ:n5 / / hu:5 / เหมือนเมื่อก่อนแล้ว ลักษณะการ
เปลี่ยนแปลงนี้กำลังปรากฏให้เห็นอยู่ในภาษาถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะภาษาถิ่นได้รับอิทธิพลจาก
ภาษาไทยกลาง ผ่านทางการศึกษาและสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์
ทำให้คนรุ่นใหม่ที่ยังเรียนหนังสือรู้ทั้งภาษาไทยกลางและภาษาถิ่น เวลาใช้ภาษาอิทธิพลของ

ภาษาไทยกลางจึงเข้าไปในภาษาถิ่น ทำให้ระบบเสียงและคำศัพท์ของภาษาถิ่นเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในหมู่บ้านที่จะใช้ภาษาเหมือนไทยกลางมากขึ้น

มีผู้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของภาษาถิ่นไว้จะนำมากล่าวถึงพอสังเขป คือ

1. เพ็ญพร ตันวัฒนานันท์ (2525) ศึกษาเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นกักสิทธิ์ในภาษาเชียงใหม่กับตัวแปรทางสังคมบางประการ จากที่เปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นเหนือ (ดูหัวข้อ 3.5.1.4) คำที่มีเสียงพยัญชนะต้นเป็นพยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง มีลม ที่เขียนด้วยอักษรต่ำ พ ท ช ค / ph th ch kh / ในภาษาไทยถิ่นกลางจะเป็นเสียง พยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง ไม่มีลม / p t c k / ในภาษาไทยถิ่นเหนือ อย่างไรก็ตามเพ็ญพร สังเกตเห็นว่าในหมู่บ้านพูดภาษาเชียงใหม่ได้เริ่มมีการออกเสียงพยัญชนะต้นเหล่านี้แตกต่างออกไป เสียง / p t c k / ที่ตรงกับเสียง / ph th ch kh / ในภาษารุงเทพและเขียนด้วยอักษรต่ำ พ ท ช ค เช่น พา ทอ ชู้ โคน จะออกเสียงเป็น [pa:2] ~ [pha:2] , [to:2] ~ [tho:2] , [cu:6] ~ [chu:6] และ [ko:n4] ~ [kho:n4] ในภาษาเชียงใหม่และปรากฏการณ์จะเห็นได้ชัดในชุมชนเมืองมากกว่าชนบท หลังจากศึกษาแล้วเพ็ญพร ตันวัฒนานันท์ พบว่า พยัญชนะต้นกักสิทธิ์ (ไม่มีลม) / p t c k / ที่พัฒนามาจากเสียงโฆษะ (ก้อง) *b *d *j *g ในภาษาไทยดั้งเดิมนั้น กำลังมีการเปลี่ยนแปลง โดยมีการออกเสียงเป็นเสียงกัก ชนิด (มีลม) [ph th ch kh] เพิ่มเข้ามา อัตราการเปลี่ยนแปลงของเสียงพยัญชนะต้นเหล่านี้แตกต่างกันไป เสียง / t / มีอัตราการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด และเสียง / c / มีอัตราการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด และตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงนี้คือ อายุ ถิ่นที่อยู่อาศัยและอิทธิพลภายนอก² และตัวแปรที่สำคัญที่สุดคือที่อยู่อาศัย ตัวแปรทั้งสามมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เกิดขึ้น เด็กอายุ (15 - 17 ปี) จะมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าคนแก่ (อายุ 45 ปีขึ้นไป) คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองจะมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าคนที่อาศัยอยู่ในชนบท และคนที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกมากจะมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าคนที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกน้อยหรือไม่ได้รับเลย

ตารางแสดงอัตราร้อยละของการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นกักสิทธิ์ต่ำในภาษาไทยเชียงใหม่ของผู้บอกภาษาทั้งหมด (คัดแปลงจากเพ็ญพร ตันวัฒนานันท์ 2525 : 150)

เสียงที่ปรากฏ	/p/	/t/	/c/	/k/
เสียงกักสิทธิ์ (ไม่มีลม)	64.49	51.68	78.56	60.96
เสียงกักชนิด (มีลม)	35.51	48.32	21.44	39.04
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00

จากการศึกษาของเพ็ญพร เห็นได้ว่าพยัญชนะกัก ลีลิต คำในภาษาไทยเชียงใหม่ กำลังมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นเสียงกัก ธนิต การเปลี่ยนแปลงนี้มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นในชุมชนแบบเมืองกับคนในวัยเด็ก ทำให้ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงนี้มีลักษณะที่จะเพิ่มทวีคูณยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะวัยเด็กและสภาพชุมชนเมืองเป็นสื่อที่มีการเปลี่ยนแปลงมากอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงนี้หากเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถาวร ไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงช่วงเวลาที่ทำการศึกษา อัตราการเปลี่ยนแปลงอาจมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นมากกว่าจะลดลง และในอนาคตภาษาถิ่นเหนือที่เคยจัดอยู่ในกลุ่ม P group ตามการแบ่งของ Chamberlain (ดูที่ 1.3.3.2) ที่ใช้พัฒนาการของเสียงพยัญชนะ *b *d *g ในภาษาไทยดั้งเดิมเป็นเกณฑ์ อาจต้องถูกจัดใหม่มาอยู่ในกลุ่ม PH group ก็ได้

2. ปาลีรัฐ ทรัพย์ปรุง (2537) ศึกษาเรื่อง "การแปรของเสียง (ห) ในภาษาถิ่นสงขลาเขตชุมชนเมืองตามปัจจัยทางสังคม" จากการเปรียบเทียบภาษาถิ่นกลางกับภาษาถิ่นใต้ (ดู 5.5.1.1.2) ภาษาถิ่นใต้ไม่มีเสียง / η / ง ในตำแหน่งต้นพยางค์ คำที่เป็นเสียง / η / ในภาษาถิ่นกลางจะเป็นเสียง / h / ห, ฮ ในภาษาถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น งาน เงิน / ηa:n1 / / ηen1 / ในภาษาไทยกลางจะเป็น / hɑ:n5 / / hɔ:n5 / ในภาษาถิ่นใต้ แต่ปัจจุบันปาลีรัฐสังเกตว่า มีการนำเสียง / η / มาแปรใช้กับเสียง / ห / ในเขตชุมชนเมือง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้อยู่น้อย การศึกษาสูง นอกจากนี้เสียง / ห / ยังกลายเป็นเสียงที่ถูกประนามเป็นอย่างมากในกลุ่มคนที่มีการศึกษาสูง ปาลีรัฐได้ศึกษาการปรากฏของรูปแบบของเสียง / ห / ในภาษาถิ่นสงขลา เขตชุมชนเมืองและการเกิดของรูปแปรเหล่านั้นกับตัวแปรทางสังคม 5 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา แวดวงภาษาและทัศนคติต่อภาษาถิ่น³ ผลการศึกษาพบว่ารูป / ห / มีรูปแปร 3 รูปแบบ คือ [ห] [h] และ [η] รูปแปร [ห] เป็นเสียงเสียดแทรกที่เสี้ยนเสียงอโฆชะ เสียงขึ้นจมูก คือเสียงดั้งเดิมในภาษาสงขลา รูปแปร [h] เป็นเสียงเสียดแทรกที่เสี้ยนเสียงอโฆชะ (ไม่เป็นเสียงขึ้นจมูกแบบ [ห]) และรูปแปร [η] คือเสียงนาสิก ฐานเพดานอ่อน อโฆชะ เป็นรูปแปรใหม่ ซึ่งแต่เดิมไม่เคยปรากฏเป็นพยัญชนะต้นในระบบเสียงภาษาสงขลา

รูปแปรทั้ง 3 รูป รูปแปร [η] ปรากฏมากที่สุด เกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนครั้งที่ปรากฏของรูปแปรทั้งหมด รองลงมาคือ [h] และใช้น้อยที่สุดคือ [ห] ซึ่งเป็นเสียงที่ใช้มาแต่เดิม ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงการรับรูปภาษาที่มีศักดิ์ศรีจากภาษามาตรฐานเข้ามาใช้แพร่หลายขึ้น และบ่งชี้ถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางเสียงในภาษาถิ่นสงขลา ซึ่งอาจ

ทำนายได้ว่าในอนาคตเสียงดั้งเดิม [्ह] อาจค่อยๆ ใช้น้อยลง และในที่สุดอาจจะถูกแทนที่ โดย [ฏ] ทั้งหมดเลยก็ได้

การศึกษาเกี่ยวกับการแปรของเสียง (्ह) ตามตัวแปรทางสังคม อันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา แวดวงภาษา และทัศนคติต่อภาษาถิ่น แสดงให้เห็นว่าต่างก็มีส่วนทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอยู่ของ (्ह) ทั้งสิ้น ในกลุ่มการศึกษาต่ำ รูปแปร [्ह] ถูกนำ มาใช้แทนรูปแปร [्ह] โดยคนรุ่นใหม่อายุต่ำกว่า 30 ปี การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้เป็น การเปลี่ยนแปลงจากข้างล่าง (change from below) ซึ่งลาบอฟ (อ้างถึงในอมรา ประสิทธิ์รัฐ สิษฐ์ 2532 : 14) หมายถึง “ข้างล่างใต้ระดับสำนึกทางสังคม” ในที่นี้หมายถึง “การเปลี่ยน แปลงไปตามธรรมชาติของภาษาที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตราบเท่าที่ยังมีผู้พูดภาษานี้อยู่” การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ไม่มีเรื่องของความสำนึกถึงศักดิ์ศรีของรูปภาษาที่เกี่ยวข้อง ส่วนการ แปรของ (्ह) ในกลุ่มการศึกษาสูง มีการใช้รูปแปร [ฏ] การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้เป็น การเปลี่ยนแปลงจากข้างบน (change from above) ซึ่งลาบอฟ (อ้างถึงในอมรา ประสิทธิ์รัฐ สิษฐ์ 2532 : 14) หมายถึง “ข้างบนระดับสำนึกของสังคม” ในที่นี้หมายถึงการเปลี่ยนแปลง ของเสียง (्ह) ที่เกิดขึ้น เกิดจากการที่ผู้พูดภาษานั้น รู้สึกถึงความตึ๋นหรือความมีศักดิ์ศรี และต่อศักดิ์ศรีของรูปแบบภาษาที่ตนใช้ กลุ่มที่ต้องการแสดงตนว่ามีศักดิ์ศรีในสังคม ได้แก่ กลุ่มการศึกษาสูง หรือกลุ่มที่มีทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่น มักใช้รูปแปรที่มีศักดิ์ศรีจากภาษา มาตรฐาน [ฏ] แทนที่จะใช้รูปแปรท้องถิ่น [्ह]

ตัวแปรอายุมีความสัมพันธ์กับการแปรของ (्ह) อย่างสมบูรณ์ คนอายุน้อยมีการ ใช้รูปแปรใหม่ [ฏ] มากกว่าคนอายุมาก คนอายุมากใช้รูปแปร [्ह] มากกว่าคนอายุน้อย ลักษณะนี้เรียกว่า การเปลี่ยนแปลงในเวลาพร้อมกัน (change in apperent time) หมายถึงรูป ภาษาที่คนอายุน้อยใช้มีแนวโน้มที่จะเป็นรูปภาษาที่ใช้ต่อไปในอนาคตของคนในสังคมนั้น ซึ่ง ในที่นี้คือ รูปแปร [ฏ] ในทางสลับกัน รูปภาษาที่คนอายุมากใช้ คือ [्ह] มีแนวโน้มที่จะ กลายเป็นรูปภาษาในอดีต

ตัวแปรเพศนั้นพบว่าเพศหญิงใช้รูปแบบ [ฏ] มากกว่าเพศชาย ทั้งนี้อาจเนื่อง มาจากผู้หญิงมีความระมัดระวังต่อรูปภาษาที่มีศักดิ์ศรีมากกว่าผู้ชาย และเพศหญิงจะเลือกใช้ รูปภาษาที่มีศักดิ์ศรีจากภาษามาตรฐานมากกว่าเพศชาย

ทัศนคติที่ผู้พูดมีต่อภาษาถิ่นนั้นมีอิทธิพลต่อการแปรของเสียง (्ह) เป็นอย่าง มาก โดยเฉพาะทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่น กลุ่มการศึกษาสูงที่มีทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่น ก็จะใช้รูปแปรที่มีศักดิ์ศรี [ฏ] มากกว่ารูปแปรอื่นๆ แม้แต่ในกลุ่มการศึกษาปานกลาง และต่ำ บางกลุ่มก็ยังพบว่า ผู้ที่มีทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่นอย่างรุนแรงกำลังแปรหลายเป็น

อย่างมากในชุมชนเมืองสงขลา พ่อแม่จำนวนมากเริ่มหัดให้เด็ก ๆ พูดภาษามาตรฐานและตนเองก็หัดพูดไปพร้อมกับลูก ๆ ด้วย นอกจากนี้ไม่เพียงแต่เสียง (ห์) เท่านั้นที่ถูกประนาม ศัพท์และเสียงถิ่นในภาษาสงขลาจำนวนมาก เมื่อนำมาพูดก็ถูกคนหัวเราะว่า "เซย" การนำภาษามาตรฐานมาใช้มากขึ้นในชีวิตประจำวัน ประกอบกับทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่น ย่อมเป็นตัวช่วยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเสียง (ห์) เป็น [ฎ] เหมือนรูปภาษามาตรฐานรวดเร็วยิ่งขึ้น

3. สุภรา สุวรรณ (2537) ศึกษาเรื่อง "เปรียบเทียบการใช้คำศัพท์และการออกเสียงคำศัพท์ของคนสองระดับอายุในภาษาถิ่นอุบลฯ" โดยคัดเลือกคำศัพท์จำนวน 486 คำ แบ่งเป็นหมวดคำ 23 หมวด ที่ภาษาถิ่นอีสานใช้แตกต่างจากภาษาไทยกลางแล้วนำไปสอบถามผู้บอกภาษา 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 30 คน และกลุ่มที่ 2 อายุ 11 - 19 ปี จำนวน 30 คน จากการศึกษาพบว่าในคำศัพท์ 486 คำ แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ 1) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษาทั้ง 2 กลุ่มใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นเหมือนกัน จำนวน 107 คำ เช่น ปาค้อ (ปลาช่อน) ดัง (จุก) ปาแตก (ปลาร้า) ส้าง (ปอน้ำ) เกอบ (รองเท้าว) 2) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษากลุ่มอายุมาก ใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นอุบลฯ ส่วนผู้บอกภาษากลุ่มอายุน้อยใช้คำศัพท์ไทยกลาง จำนวน 100 คำ เช่น จัว - เณร (ผัก) ตำนิน - ต่ำลิ่ง แพนน - ผ้าเช็ดหน้า น้ำหมอก - น้ำค้าง 3) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษากลุ่มอายุมากใช้ภาษาถิ่นอุบล ส่วนผู้บอกภาษากลุ่มอายุน้อย บางคนใช้ภาษาถิ่นอุบล บางคนใช้ภาษาไทยกลาง มีจำนวน 231 คำ เช่น แล้ว - แล้ว/เหยี่ยว แซ่ว - แซ่ว/พัน แวน - แวน/กระจก วิ - วิ/พัด ช่ง - ช่ง/กางเกง 4) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษากลุ่มอายุมากใช้ทั้งภาษาอุบลและภาษากลาง ส่วนผู้บอกภาษากลุ่มอายุน้อยใช้ภาษาไทยกลาง เท่านั้น จำนวน 12 คำ เช่น ขัว / สะพาน - สะพาน กะซอน/ตะแกง - ตะแกง บ่าแอว/ เข็มขัด - เข็มขัด 5) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษาทั้ง 2 กลุ่มใช้ทั้งภาษาอุบลและภาษากลาง จำนวน 37 คำ เช่น ซิน ~ เนื้อ ขบ ~ กต กั้น ~ ขุด ญาท ~ ยุง 6) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษาทั้ง 2 กลุ่มใช้คำศัพท์ภาษากลางอย่างเดียว มี 3 คำ คือ คำศัพท์ว่า หน้าต่าง สมุด แพะ

การเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ของภาษาอุบลนั้น เปลี่ยนแปลงโดยยืมคำศัพท์จากภาษาไทยกลางถึง 279 คำ นอกจากนั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงคำเฉพาะส่วนหลังของคำ ส่วนหน้าของคำ หรือเพิ่มพยางค์เข้าไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางเสียง มีการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะ การเปลี่ยนแปลงเสียงสระ ตัวอย่างเช่น

คำศัพท์	กลุ่มอายุมาก	กลุ่มอายุน้อย	
รุ่ง	/ hunjɔ /	/ lunjɔ /	(เสียง / h / → / l /)
ไม้กวาด	/ majɔ kuatz /	/ majɔ kwatɔ /	(เสียง / ua / → / a : /)

เอว	/ʔe:w2/	/ʔe:w2/	(เสียง / ε:/ → / e:/)
ฉีก	/si:k2/	/chi:k2/	(เสียง / s / → / ch /)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงภาษาถิ่นอุบลให้ไปเหมือนกับภาษาไทยกลาง

จากผลการศึกษาของสุภรา พบว่า ผู้บอกภาษาที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป ใช้คำศัพท์และออกเสียงภาษาถิ่นอุบลแตกต่างจากผู้บอกภาษาที่มีอายุระหว่าง 11 - 19 ปี ผู้บอกภาษากลุ่มอายุน้อยจะใช้คำศัพท์และออกเสียงคำศัพท์ที่เปลี่ยนแปลงให้เหมือนหรือใกล้เคียงกับภาษาไทยกลาง

สุภรา สุวรรณ สังเกตเห็นว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างด้านการใช้คำศัพท์และการออกเสียงคำศัพท์นอกจากเรื่องอายุแล้ว ยังมีเรื่องสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ผู้บอกภาษาที่อยู่ใกล้จังหวัดมีความเจริญ เช่น ถนน ไฟฟ้า และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ จะใช้คำศัพท์ภาษาไทยกลางมากกว่าผู้ที่อยู่ไกลความเจริญจะยังใช้ภาษาอุบลมากกว่า อาชีพของผู้บอกภาษา ผู้บอกภาษากลุ่มอายุมากที่มีอาชีพค้าขายต้องติดต่อกับผู้คน ใช้คำศัพท์ไทยกลางมากกว่าผู้มีอาชีพทำนา และระดับการศึกษาก็เช่นกัน ผู้บอกภาษาที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะใช้คำศัพท์ไทยกลางมากกว่าผู้บอกภาษาที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับประถมศึกษา และผู้ที่พ้นจากการศึกษาภาคบังคับแล้ว จากปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ คนรุ่นอายุน้อยใช้คำศัพท์ถิ่นอุบลในชีวิตประจำวันน้อยมาก และมีคำศัพท์บางคำสูญหายไปจากการใช้ในชีวิตประจำวัน และปัญหานี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตระหนักดีและพยายามแก้ไขอยู่ เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์มีรายการที่รณรงค์และอนุรักษ์คำศัพท์ภาษาถิ่นเกิดขึ้น เพื่อพยายามรักษาภาษาถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงในภาษาถิ่นทั้ง 3 ถิ่น ซึ่งประกอบด้วย 1. การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้น กัก ลิลล ในภาษาถิ่นเชียงใหม่กับตัวแปรทางสังคมบางประการของ เพ็ญพร ดันวัฒนานันท์ 2. การแปรเสียง (्ह) ในภาษาถิ่นสงขลาเขตชุมชนเมืองตามปัจจัยทางสังคม ของ ปาณิรัฐ ทรัพย์ปรุง และ 3. เปรียบเทียบการใช้คำศัพท์และการออกเสียงคำศัพท์ของคนสองระดับอายุในภาษาถิ่นอุบลฯ ของ สุภรา สุวรรณ พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้การใช้ภาษาต่างกันคือ อายุ คนที่มีอายุน้อยในทั้ง 3 ถิ่น จะใช้เสียงและคำศัพท์ที่เหมือนกับภาษากรุงเทพ โดยเฉพาะคนอายุน้อยที่พบในเขตชุมชนเมือง เนื่องจากภาษากรุงเทพได้รับการยกให้เป็นภาษามาตรฐานที่ใช้ในวงราชการ การศึกษาและการสื่อสารมวลชน นอกจากปัจจัยด้านอายุแล้ว ระดับการศึกษา การอยู่ในเมืองหรือชนบทและทัศนคติต่อภาษาถิ่นก็เป็นปัจจัยที่ทำให้มีการแปรของภาษาเช่นกัน คนที่มีการศึกษาสูงและอยู่ในเมืองก็จะใช้

ภาษากรุงเทพมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อยและอยู่ในชนบท การที่กลุ่มคนที่มีการศึกษาสูงใช้ภาษากรุงเทพทำให้ภาษากรุงเทพเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีและเป็นที่ยอมรับมากกว่ารูปภาษาถิ่นเดิม และการที่คนอายุต่ำกว่า 30 ปี ลงมาจนถึงเด็กอายุ 11 ปีหันมาใช้ภาษากรุงเทพมากขึ้นก็แสดงให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภาษาทั้งด้านเสียงและคำศัพท์ เราทำนายได้ว่าในอนาคตเสียงและคำศัพท์ภาษาถิ่นคงจะใช้น้อยลง และภาษากรุงเทพคงถูกใช้เพิ่มขึ้น ๆ เนื่องจากภาษาของคนอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะเป็นรูปภาษาที่ใช้ต่อไปในอนาคตก็คือใช้ภาษากรุงเทพ ในทางกลับกันรูปภาษาที่คนอายุมากใช้ซึ่งเป็นรูปท้องถิ่น ก็มีแนวโน้มจะเป็นรูปอดีตและใช้น้อยลง ๆ เรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าคนท้องถิ่นจะเลิกใช้ภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นอีสาน และถิ่นใต้ แล้วหันมาใช้แต่ภาษากรุงเทพ ภาษาถิ่นก็ยังคงใช้อยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ในแวดวงของครอบครัวและเพื่อนสนิท ส่วนภาษากรุงเทพซึ่งเป็นภาษามาตรฐานที่ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารภายในประเทศนั้นคงมีคนในท้องถิ่นต่างๆ ใช้มากขึ้น ออกเสียงได้คล้ายกับคนกรุงเทพมากขึ้น นักศึกษาคงเคยเห็นบรรดานักการเมืองท้องถิ่น ที่สามารถพูดทั้งภาษาถิ่นและภาษากรุงเทพได้อย่างชัดเจน และใช้ภาษาถิ่นพูดกับคนท้องถิ่น เนื่องจากมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาถิ่นเห็นว่าการพูดภาษาถิ่นกับคนท้องถิ่นจะทำให้คนท้องถิ่นรู้สึกว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกันและจะได้รับความไว้วางใจและสนับสนุนมากกว่าพูดภาษากรุงเทพฯ คนท้องถิ่นจะรู้สึกเป็นกันเองและพอใจถ้าได้ยินคนต่างถิ่นพูดภาษาถิ่นหรือรู้คำศัพท์ภาษาถิ่น นักศึกษารวมค่าแห่งจำนวนมากเป็นคนมาจากท้องถิ่นต่างๆ ถึงแม้จะเข้ามาศึกษาอยู่ในกรุงเทพฯ แต่ถ้าพูดคุยกับเพื่อนที่เป็นคนท้องถิ่นเดียวกันก็ยังใช้ภาษาถิ่นคุยกันอยู่ คนที่มีทัศนคติที่ดีต่อภาษาถิ่นไม่ได้คิดว่าภาษาถิ่นเขยหรือบ้านนอก แต่เป็นภาษาถิ่นของตนที่แสดงเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละภูมิภาค และจากเรื่องการใช้ภาษาถิ่นในการศึกษาวรรณคดีและศิลาจารึกก็ทำให้เห็นคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งของภาษาถิ่น การรู้และพูดภาษาถิ่นจึงเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจมากกว่าจะน่าอาย นักศึกษาที่เป็นคนท้องถิ่นรู้ภาษาถิ่นจึงควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อภาษาท้องถิ่นของตน ภูมิใจและรักที่จะพูดภาษาถิ่นและธำรงรักษาภาษาถิ่นของตนไว้

เชิงอรรถ บทที่ 6

1. หน่วยเสียงพยัญชนะที่ไม่มีเครื่องหมาย (-) กำกับ เป็นหน่วยเสียงที่สามารถปรากฏได้ทั้งในตำแหน่งต้นคำและท้ายคำ
หน่วยเสียงพยัญชนะที่มีเครื่องหมาย (-) กำกับข้างหลัง เป็นหน่วยเสียงที่สามารถปรากฏต้นคำเท่านั้น
หน่วยเสียงพยัญชนะที่มีเครื่องหมาย (-) กำกับข้างหน้า เป็นหน่วยเสียงที่สามารถปรากฏในตำแหน่งท้ายคำเท่านั้น
2. อิทธิพลจากภายนอกประกอบด้วย อาชีพของผู้บอกภาษา การสื่อสารมวลชนด้านวิทยุและโทรทัศน์ ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานในชุมชนใดชุมชนหนึ่งของผู้บอกภาษา และพฤติกรรมการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันในสถานการณ์ต่างๆ
3. ตัวแปรเพศแบ่งเป็นเพศชายและเพศหญิง ระดับอายุแบ่งเป็น 4 ระดับได้แก่ อายุ 11 – 20 ปี 21 – 30 ปี 31 – 41 ปีและ 41 ปีขึ้นไป การศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ การศึกษาสูง ได้แก่ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมปลายขึ้นไป การศึกษานานกลาง ได้แก่ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับถึงมัธยมปลาย และการศึกษาค่ำ ได้แก่ผู้ที่มีการศึกษาไม่เกินภาคบังคับ แวดวงภาษาซึ่งแบ่งเป็น แวดวงภาษาถิ่นและแวดวงภาษามาตรฐาน หมายถึงแวดวงการใช้ภาษาถิ่นหรือภาษามาตรฐานมากในชีวิตประจำวัน ทักษะคิดแบ่งออกเป็น ทักษะคิดทางบวกต่อภาษาถิ่น หมายถึง ทักษะคิดที่ดีต่อภาษาถิ่น และทักษะคิดทางลบต่อภาษาถิ่น หมายถึง ทักษะคิดที่ไม่ดีต่อภาษาถิ่น